

ЗНАЧАЈ РЈЕШАВАЊА СПОРОВА У ОКВИРУ СТО

doi:10.7168/spm.12.1845.09P

Анстракт

Свјетска трговинска организација (WTO: World Trade Organization) настала је као резултат убрзања процеса глобализације и проширивања домаћаја начела слободе трговине на систем „слободније трговине“ који има за циљ даљу интернационализацију и либерализацију процеса у међународном протоку робе, услуга и капитала, елиминисањем нетарифних и постепено тарифних баријера. Настала је на основу истоименог споразума и почела са радом 1. јануара 1995. године. Данас Свјетска трговинска организација има 156 држава чланица, има своје сталне органе, својство правног лица, са сједиштем у Женеви.

Од изузетног значаја за рад и опстанак Свјетске трговинске организације је рјешавање спорова које представља једну од најважнијих функција и централни елеменат који обезбјеђује сигурност и предвидивост мултилатералног трговинског система.

Кључне ријечи: Свјетска трговинска организација, систем рјешавања спорова у оквиру СТО и значај рјешавања спорова у оквиру СТО.

---

* Мр Александар Поповић, помоћник правобраниоца Републике Српске

УВОД

Свјетска трговинска организација (СТО, е. *World Trade Organization* - WTO) спада у ред тзв. универзалних међународних организација економског и трговинског карактера и један је од изузетно значајних субјеката међународног трговинског права уопште. Њен настанак је резултат убрзања процеса глобализације и проширивања домашаја начела слободе трговине на систем „слободније трговине“ који има за циљ даљу интернационализацију и либерализацију процеса у међународном протоку робе, услуга и капитала, елиминисањем нетарифних и постепено тарифних баријера.¹ Основана је 1. јануара 1995. године као сљедбеник ГАТТ-а (*General Agreement on Tariffs and Trade*). Ова организација фокусирана је на дискусије, преговоре и разрјешење трговинских питања која се односе на промет робе, услуга и права интелектуалне својине. Њене главне функције су: регулисање и примјена мултилатералних и плурилатералних трговинских споразума који су у њеном саставу, дјеловање као форума за мултилатералне трговинске преговоре (*multilateral trade negotiations*), тражење начина да се разријеше трговински спорови, праћење домаће трговинске политике и сарадња са осталим међународним институцијама укљученим у вођење глобалне економске политике.²

Иначе, међународни спорови трговинског карактера између појединих држава, настају као последица сукобљених интереса испољених кроз предузимање мјера у области спољнотрговинске политике. Они се појављују у случају када је једна од земаља предузела мјере унилатералног карактера у оквиру своје спољнотрговинске политике, које по оцјени једне или већег броја других држава чланица, противријече споразумима постигнутим у оквиру СТО.

Свакако је значајно указати на чињеницу да су отклањању конфликата и рјешавању спорова значајну пажњу посвећивале и државе потписнице Споразума ГАТТ 1947.³ Оне су прибјегавале образовању

¹ Александар Љ. Ђирић, *Међународно трговинско право - Општи део*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш 2010, 278.

² Walter. Goode, *Dictionary of Trade Policy Terms, Fourth Edition*, Београд 2005, 407

³ А. С. Комаров: К. Шмитхофф, *Экспорт: право и практика международной торговли*, Москва 1993, 374

радних група састављених од представника различитих држава. Ваља нагласити да су представници појединих земаља иступали у име својих влада.⁴ Значајна трансформација карактера тих преговора услиједила је после оснивања Свјетске трговинске организације, 1995. године. По новом систему рјешавања спорова, стране у сукобу упућују своје спорне односе специјалном Органу СТО и панелима, састављеним од специјализованих правних експерата, који рјешавајући спор, иступају у својству независних стручњака, а не у улози представника влада странака у спору, како је предвиђао ГАТТ 1947. Тако је панел временом постао орган, који своје одлуке заснива на правним, а не на политичким и дипломатским основама. Очигледни недостаци рјешавања спорова у оквирима ГАТТ-а 1947, условили су појаву новог система рјешавања спорова унутар Свјетске трговинске организације. Функционисање тог система и ефикасно извршење одлука које се у споровима доносе, представља својеврстан вид гаранције у односу на цјелокупан поредак установљен системом СТО.

Рјешавање спорова које се у оквиру СТО заснива на примјени права као врховној руководној идеји, доприноси правној сигурности у обављању привредних дјелатности на свјетском тржишту. Правни оквир читавог поступка рјешавања спорова има јасно одређене стадијуме, што није био случај са системом рјешавања спорова предвиђеним ГАТТ-ом 1947.

Приоритетни начин да се настали спор међу чланицама СТО ријешити је процедура консултација. За случај да таква мјера не може да резултира успјехом, прибјегава се утврђеном правном механизму за његово рјешење (енгл. „*rule-oriented approach*“). Тај начин подсећа на поступак пред међународном трговинском арбитражом, али са низом специфичности. Предвиђена је надлежност сталног органа за рјешавање спорова СТО, који у поступку примјењује право и одговарајуће правне

⁴ Вид. Ernts-Urlich Petersmann, „The Dispute Settlement System of the World Trade Organization and the Evolution of the GATT since 1948“, *31 Common Market Law Review*, 1994, 1157. Наведено према: П. Цветковић, „Систем решавања спорова у оквиру Светске трговинске организације“, „*Право и привреда*“, бр. - 8/2006, В. Бања, 713-727. Члан XXIII ГАТТ упућује странке у спору на „пријатељско разматрање“ (енгл. „*Sympathetic consideration*“) и консултације у вези са било којим питањем које се тиче ГАТТ-а. О овоме и: П. Бјелић, *Светска трговинска организација*, Београд 2002, 158-159.

норме. Донесене одлуке имају снагу обавезне примјене за странке у спору, уз предвиђене мјере са карактером санкција, за случај њиховог неиспуњења или неуредног испуњења. Процедура рјешавања спорова заснива се на јасно одређеним начелима и правилима, уз предвиђене рокове трајања појединих фаза поступка и рокове за окончање цијелог процеса. Централни дио овог рада биће заснован управо на истраживањима која се тичу, прије свега, правних механизма рјешавања спорова примјеном пакета споразума у оквиру Свјетске трговинске организације.

Овдје желимо нагласити да су и споразуми о стабилизацији и придруживању, које су потписале републике Србија и Босна и Херцеговина са земљама чланицама Европске уније, засноване на начелима Споразума о оснивању Свјетске трговинске организације, укључујући и материју рјешавања спорова, и као такве су постале обавезујуће у примјени за ове двије земље Западног Балкана.⁵

1. СИСТЕМ РЈЕШАВАЊА СПОРОВА У ОКВИРУ СТО

СТО систем за рјешавање спорова сматра се великим успјехом. Неки аутори га дефинишу као „драгуљ у круни“ Свјетске трговинске операције⁶ и сматрају га престижнијим системом рјешавања међународних (међудржавних) спорова. Закључно са фебруаром 2010. године, пред Органом за рјешавање спорова - DSB тијелима покренуто је 405 спорова. Године 2008. је уз 19 захтјева за консултацијама у циљу рјешавања спорова пред Органом за рјешавање спорова – DSB, ово тијело установило три панела за рјешавање пет нових спорова (када више тужилаца покреће поступак на идентичном чињеничном стању, те спорове, у складу са начелом процесне економије, рјешава један панел). Апелационо тијело је у току 2008. године рјешавало 13 захтјева за испитивање одлуке панела.⁷ Рјешавање мањег броја предмета у току

⁵ Споразум о стабилизацији и придруживању потписале су Република Србија, 29. априла 2008. године, а Босна и Херцеговина јуна мјесеца 2008. године.

⁶ Предраг. Н. Цветковић, *Увод у право Свјетске трговинске организације*, Ниш 2010, 27.

⁷ Вид: WTO Annual Report, 2009.

http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/anrep09_e.pdf

2008. године неки аутори приписују консолидацији система до те мјере да државе не покрећу спорове, осим уколико немају довољно разлога за претпоставку да ће панел или Апелациони орган прихватити њихов захтјев.⁸ Поред наведеног, значајно је напоменути да је постојање ефикасног система рјешавања спорова потврда успјешне „јудицилизације“ која се од стране појединих аутора сматра кључном за даљу „позитивну интеграцију“. Ефикасан систем рјешавања спорова има повратно дејство на јачање кредибилитета правног система СТО и Свјетске трговинске организације као институције.⁹

СТО систем успјешно се развија из разлога што правила Договора о правилима и процедурама за рјешавање спорова – DSU-а пружају одређену флексибилност СТО чланицама. Та способност развоја се такође везује и за чињеницу да Договор о правилима и процедурама за рјешавање спорова – DSU оставља простора СТО тијелима за рјешавање спорова – панелима (вијећима) и Апелационом органу – за усвајање сопствених пословника о раду.

Развој СТО система сличан је развоју његовог претходника GATT-а из 1947. године који се развијао готово 50 година. GATT 1947 је, у суштини, обухватао двије одредбе о рјешавању спорова, наиме чл. XXII и XXIII. У почетку је то био систем мирења, а постепено је прерастао у систем за рјешавање спорова.¹⁰ Процедуре развијене по основи GATT-а биле су кодификоване на основи споразума усвојеног 1979. године у току Токијске рунде.¹¹ На крају, већи дио онога што је настало по

⁸ П. Н. Цветковић, 28.

⁹ Вид. Dirk de Bièvre, *Governance in International Trade: Judicisation and Positive Integration in the WTO*, Preprints of the Max Planck institute on Collective Goods, July 2004; <http://www.mpp-rdg.de>. На овом је мјесту неопходно указати да је у око 90% спорова вођених од 1995. до 2007. године усвојен захтјев тужиоца, што је био аргумент за закључак појединих аутора о „асиметричном карактеру“ DSU процедуре: у њеном спровођењу доминира став о потреби екстензивног тумачења норми правног оквира установљеног правилима СТО. Вид. F. Juscelino Colares, „A Positive Theory of WTO Adjudication, Society of International Economic Law“, (SIEL) Inaugural Conference 2008 Paper, <http://ssrn.com/abstract=1266244>.

¹⁰ Abi-Saab Georges, „The WTO dispute settlement system and general international law“, *Key issues in WTO Dispute Settlement: The First ten years* (eds. R. Yerxa, B. Wilson), Cambridge 2005, 7-11.

¹¹ Understanding Regarding Notification, Consultation, Dispute Settlement and Surveillance, BISD 26/210. Jackson refers to this as a „restatement of procedures“ (вид John Jackson, *The World Trading System: The Law and Policy of International Economic Relations* (2nd edn, Cambridge, MA 1997, 116.

основи ГАТТ-а као пракса постаје основ за поступак рјешавања спорова усвојен Уругвајском рундом у форми Договора о правилима и процедурама за рјешавање спорова – DSU-а, иако уз знатне измјене.¹²

У првих десет година СТО-а (1995-2004), формално су покренута 324 спора, формирано 129 вијећа и дистрибуирано 89 извјештаја вијећа.¹³ Поред наведеног, СТО систем уводи нове облике поступка који нису постојали у вријеме ГАТТ-а, као што су жалбе, арбитраже за утврђивање разумног рока по основи члана 21.3(ц), арбитраже ради утврђивања степена укидања концесија по основи члана 22.6, као и поступак усаглашавања по основи члана 21.5. Ови поступци су такође били интензивни у првих десет година СТО-а, па је тако сачињено 59 извјештаја Апелационог органа, 19 арбитража по основи члана 21.3.(ц), девет арбитража по основи члана 22.6, и 14 (од укупно 89 претходно наведених извјештаја вијећа) извјештаја панела (вијећа) о усклађивању по основи члана 21.5.¹⁴ Упркос интензитету активности, развој СТО система био је постепен; природа система остала је непромијењена.

У великом броју случајева, развој СТО система зависи од иницијативе СТО чланица. Често то подразумијева споразум страна у спору. Понекад може да буде резултат иницијатива поједине чланице СТО-а или групе чланица. Очигледан примјер праксе која обухвата споразум између страна у спору односи се на питање секвентности. Ово питање се први пут појавило у ЕС – Ванапас III спору и одмах је идентификовано као питање због којег треба Договор о правилима и процедурама за рјешавање спорова – DSU подвргнути измјенама. Питање секвентности значи како ускладити захтјеве за одобрење укидања концесија или других обавеза по основи члана 22. Договора о правилима и процедурама за рјешавање спорова – DSU-а и испитивање СТО конзистентности мјере предузете у циљу усклађивања са правилима и препорукама Органа за рјешавање спорова - DSB-а у складу са чланом 21.5 Договора о правилима и процедурама за рјешавање спорова –

¹² Које су то најважније измјене, вид. Jackson, *The World Trading System*, 124-127.

¹³ Bruce Wilson, „The WTO Dispute Settlement System and its Operation: A brief overview of the first ten years“, *Key issues in WTO Dispute Settlement: The First ten years* (eds. R. Yerxa, B. Wilson), 20-21.

¹⁴ *Ibid.*, 21.

DSU-a.¹⁵ Било је приједлога за рјешавање питања секвентности, али до сада се рјешење није пронашло. У пракси, чланице СТО-а су рјешавале проблем међусобним споразумом према којем су се истовремено достављали захтјеви за укидање концесија и упућивање на члан 21.5 вијећа, али су се поступци одмазде стављали ван снаге све до окончања поступка по основи из члана 21.5.¹⁶ Постоји и други тип споразума према којем су стране сагласне да задрже право чланице да затражи одобрење за укидање концесија до окончања поступка по основи члана 21.5, чак ако је то и након истека рока предвиђеног чланом 22. DSU-a.

Други скорији примјер, односи се на транспарентност. Сједнице вијећа страна затворене су за остале чланице СТО-а и за јавност. Неколико СТО чланица тражило је већи степен јавности СТО поступака. У међувремену, ЕУ, Канада и САД заједнички су тражиле да сједнице вијећа у поступку, који је у току, буду отворене за јавност. Вијеће се сагласило и прва наредна сједница у присуству страна емитована је јавно, путем видео-преноса у другу просторију СТО зграде, гдје је јавност могла директно да прати пренос. Сједнице вијећа у присуству трећих страна остале су затворене за јавност, зато што то треће стране нису жељеле.

Транспарентност служи и као примјер како се развија поступак на иницијативу појединих чланица. Члан 18.2 Договора о правилима и процедурама за рјешавање спорова – DSU-a каже да, иако су поднесци панелу (вијећу) или Апелационом органу повјерљиви... стране могу извијестити јавност о сопственом статусу у спору. Неке СТО чланице, као САД, јавно објављују своје поднеске. Истовремено, овај примјер илуструје границе до којих СТО чланице могу ићи када иступају појединачно.

Правни лијекови су област у којој се примјећују интересантне промјене настале из индивидуалног или групног иступања страна. Најтрадиционалнији облик укидања концесија или других обавеза у СТО јесте повећање тарифа на увоз одређене врсте робе од тужене чланице Свјетске трговинске организације у другу земљу чланицу.¹⁷ Међутим, члани-

¹⁵ Вид. WTO Secretariat, *A Handbook on WTO Dispute Settlement*, Cambridge 2004, 85.

¹⁶ Вид. *WTO Handbook*, 85-86. За примјер, вид. WT/DS245/10,

¹⁷ Под одређеним околностима чланица СТО-а може тражити одобрење да укине концесије на услуге или интелектуалну својину. (вид. чл. 22.3 DSU-a).

це СТО-а захтијевале су одобрење за укидање концесија или других обавеза и на друге начине.

Један од приједлога насталих у контексту реформе Договора о правилима и процедурама за рјешавање спорова – DSU-а је и могућност колективног спровођења СТО обавеза од стране чланице СТО-а *vis-a-vis* чланице која је пропустила извршење обавезе. Неколико спорова покренуто је од стране више чланица СТО-а, које понекад иступају на координисани начин.¹⁸

Специфично питање, које се појавило у новије вријеме, односи се на укидање контрамјера. Трговинске контрамјере представљају један аспект у низу радњи самопомоћи које су, прије конкретизације ГАТТ/СТО система, биле област искључиво регулисана општим међународним правом. Стварањем Свјетске трговинске организације, утврђена су нова правила у вези са трговинским противмјерама, али то није значило њихово потпуно потискивање из општег међународног права. Напротив, сличности између СТО права и општих међународноправних поставки о противмјерама и чињеница да СТО споразум препознаје противмјере као правни лијек, указују на јединство постулата противмјера у међународном праву.

Као прво, у вези са сличностима, већина материјалних аспеката противмјера у СТО праву признаје постојећа правила општег међународног права. Ово је случај са узроком, објектом, привременим карактером и преклузијом незаконитости противмјера. Неки други услови имају специфичности на основи СТО права, али чини се да сличности имају превагу у односу на разлике. Ове разлике представљају прилагођавање принципа пропорционалности и усклађености са одређеном ситуацијом, у примјени принципа *lex specialis*. С тим у вези, улога уговорних правила у сажимању и систематизацији обичајних правила је од изузетног значаја. Међутим, ништа не може спријечити повратак на обичајна правила када посебан пропис не може да понуди рјешење, како то, чини се, предлажу и сами ограни за рјешавање спорова.¹⁹

¹⁸ Примјер више тужилаца је US-закон о компензацији (Byrd amandman), ЕС – Извозне субвенције на шећер, и US – челични инструменти заштите.

¹⁹ Вид. *Brazil- Avio-eksportni finansijski program (Brasil – Export Financing Programme for Aircraft)* WT/DS46/ARB, (вид. фн 146), пар. 3.59, пар. 6.33, и пар. 6.16.

Област у којој постоје стварне разлике и у којима се могу утврдити нове појаве у вези са општим међународним правом представљају процедурални аспекти противмјера. Правила утврђена Договором о рјешавању спорова (DSU) забрањују државама чланицама да противмјере при СТО процесу рјешавања спорова примјењују изван система. Обавеза тражења дозволе за примјену противмјера, утврђивање њиховог максималног нивоа и њихова контрола од стране треће стране, представљају истинска ограничења за овакву врсту мјера.²⁰

Друго, сличности противмјера између СТО система и општег међународног права лежи у признавању прије неголи у одбацивању крајњег правног лијека општег међународног права од стране СТО права. Постоје тврдње да самостални постулат подразумијева систем који утврђује сопствене обавезе, штетне радње, као и сопствене правне лијекове. Разматрајући тврдњу да СТО право може да посједује степен независности од међународног права сличну оној европских заједница или дипломатског права, долази се до закључка да то није могуће из разлога што потоњи системи имају сопствене правне лијекове и одбацују могућност примјене противмјера. Насупрот томе, СТО споразум признаје и регулише противмјере. У том контексту чини се да се нижи степен аутономије СТО права у односу на опште међународно право може боље објаснити примјеном концепта *lex specialis*.

Основни ефекат блиске везе противмјера у општем међународном праву и СТО споразуму чини примјена обичајних правила о противмјерама на субсидијарни начин код тумачења СТО правила и приликом понуде рјешења када СТО правила не могу понудити рјешење одређеног проблема. Стога, општа правила пропорционалности или концепт усклађивања, на примјер, су аспекти који се чине добро развијени у општем међународном праву и на које се органи за рјешавање спорова могу ослонити. У односу на реверзибилност, услов противмјера који није понуђен у Договору о рјешавању спорова, чини се да не постоји ништа у СТО споразумима што спречава примјену овог услова на противмјере у СТО систему.²¹

---

²⁰ Facundo Perez-Aznar, *Countermeasures in the WTO Dispute Settlement System*, La Plata 2005, 114.

²¹ *Ibid.*, 115.

С тим у вези, члан 22.3 (д) (II) Договора о рјешавању спорова чини се кључан и представља излаз за друга међународна правила која се морају узети у обзир приликом примјене противмјера, као што су ефекти противмјера на популацију, када утичу на „осјетљиви“ сектор економије или чак поштовање људских права.

Разлог за овакву примјену није тривијалан. Флексибилна, свеобухватна природа општег међународног права дозвољава органима за рјешавање спорова да прибјегну обичајним правилима о противмјерама како би тумачили СТО правила, попунили евентуалне празнине и донијели правичне одлуке, обезбјеђујући „безбједност и предвидивост“ у економским односима. Субсидијарна примјена ових правила не дозвољава органима за рјешавање спорова да „додају или умање права и обавезе из наведених споразума“, уколико се овај мандат тумачи тако да се не односи само на одређени члан споразума већ, прије, као признавање свих права, обавеза и принципа дефинисаних у укупном пакету споразума. Такво тумачење обухватало би, између осталог, одрживи развој, заштиту животне средине, интересе земаља у развоју, принципе обухваћене Споразумом из Маракеша о утемељењу СТО-а.²²

Ово отвара ново питање: увођење противмјера у међународни систем рјешавања спорова. Зашто легитимисати нешто што се чини као антитеза судског (или квази-судског) механизма за рјешавање спорова, нешто што намеће неиспуњење међународне обавезе? Зашто би такав комплексан поступак на крају признао самопомоћ као начин спровођења одлука Органа за рјешавање спорова?

Може се рећи да је сврха увођења подизање ефикасности у систему рјешавања спорова. У сваком случају, овај аргумент није сасвим убједљив, пошто је искуство у систему СТО рјешавања спорова показало да је ефекат противмјера у одлукама страна, које нису испуниле своје обавезе да поштују одлуке Органа за рјешавање спорова, релативан.²³ Понекад државе не спроводе одлуке СТО-а, иако је издато одобрење за примјену противмјера против њих, или чак и када се противмјере успјешно примјењују.

²² *Ibid.*, 116.

²³ Cf. Charnovitz, S., (nota 217), 429. Još vid. M. Bronckers, N. Van Den Broek, „Привредна одмазда је лош начин за поравнање“, *Financial Times*, 24. јун 2004, 15.

Може се такође рећи да је увођење ових мјера само одраз децентрализованог система међународног права. Без обзира на то, међународна пракса показује да су противмјере инструмент најмоћнијих држава. Стога, прихватањем противмјера као правног лијека, систем рјешавања спорова би тиме одобрио спровођење својих одлука само неколицини држава. Додатно, ово објашњење подразумијева и ризик трансформисања неједнакости међу државама која постоји у пракси у ново правно правило, одобравајући спровођење одлука само „јаким“ државама.²⁴

DSU нема изричитих правила о овом питању, али дефинише да ће укидање бити привремено и примјењиваће се све док се неконзистентна мјера СТО не уклони. У том погледу постоји неслагање између Европске уније, с једне стране, и САД и Канаде, с друге стране, да ли су мјере које је предузела ЕУ, како би се усагласила са препорукама и одлукама DSB-а у првобитном спору ЕС-Hormoni СТО-конзистентне. САД и Канада одбијају да укину контрамјере зато што, по њиховом мишљењу, мјере ЕУ нису у потпуности у складу са СТО споразумима. ЕУ је тражила преиспитивање конзистентности контрамјера које примјењују САД и Канада.

DSU допушта чланицама СТО у неким случајевима да одступе од стандардног поступка рјешавања спорова. СТО чланице могу прибјећи арбитражи по основи члана 25. DSU-а као алтернативи вођења поступка за рјешавање спора пред панелом и Апелационим органом. Додатно, чланице СТО-а могу примијенити и друге облике алтернативног рјешавања спорова, као што су медијација, добре службе и мирене по основи члана 5. Договора о правилима и процедурама за рјешавање спорова – DSU-а. Постоје примјери у којима су чланице СТО-а у потпуности одступиле од поступка по основи DSU-а, и пристале на *sui generis* форму арбитраже у складу са анексом Одлуке о одступању АCP-EC Споразума о партнерству који је одобрен на СТО Министарској конференцији у Дохи.²⁵ На основи ове одлуке о одступању, ЕУ,

---

²⁴ F. Perez-Aznar, 117.

²⁵ European communities – The ACP-EC Partnership Agreement, Decision of November 14th 2001, WT/MIN(01)/15.

АСР државе и група чланица СТО-а које извозе банане, слиједиле су посебну форму арбитраже, како би испитале да ли би предвиђено поновно обавезивање ЕС тарифе на банане имало за резултат, у најмању руку, очување укупног приступа тржишту за најповољније (MFN) дистрибутере банана. Специјална арбитража била је двостепени поступак, вођен од стране два члана Апелационог тијела који су иступали сваки за себе и од стране бившег канадског амбасадора СТО-а.

DSU оставља простора панелима или Апелационом органу да донесу своје пословнике о раду. И ова правила су узнапредовала како су панели (вијећа) и Апелациони орган стицали искуство у њиховој примјени.

Што се тиче Апелационог органа, члан 17.9 Договора о правилима и процедурама за рјешавање спорова – DSU-а каже да „пословник о раду припрема Апелациони орган на приједлог предсједавајућег Органа за рјешавање спорова - DSB-а и генералног директора и доставља чланицама на одговор“. Апелациони орган је усвојио Пословник о раду, 1996. године. Иако усвојен, Апелациони орган, по ријечима предсједавајућег, задржава право измјена истог пословника у складу са потребама поступка. Посљедње измјене извршене су у јануару 2005. године.²⁶ Најзначајније измјене пословника односиле су се на учешће трећих страна. Треће стране тражиле су да учествују у усменој расправи, без достављања писменог поднеска. Као одговор на њихов захтјев, Апелациони орган одобрио је у пракси њихово присуство у својству „пасивних посматрача“. Коначно, Апелационо тијело измијенило је правило 24. Пословника како би омогућило учешће трећих страна у поступку.

Панели немају јединствени пословник о раду. Договор о правилима и процедурама за рјешавање спорова – DSU дефинише модел поступка за панеле (вијећа) у додатку 3, али вијећа имају право да одступе од тог модела након савјетовања са странама у спору.²⁷ Пословник о раду који редовно примјењују вијећа битно се разликује од додатка 3. Нпр, пословник даје вијећу могућност да утврди рок за стране да траже доношење прелиминарне одлуке и за достављање фактичких доказа.

²⁶ WT/AB/WP/5, 4.1.2005.

²⁷ Чл. 12.1 Договора о правилима и процедурама за рјешавање спорова - DSU-а.

Други примјер је када стране достављају само писани коментар на привремени извјештај без захтјева за одржавање сједнице вијећа у присуству страна.

Неки панели одобравају већи степен права трећим странама. На основу Договора о правилима и процедурама за рјешавање спорова – DSU-а, треће стране имају право да учествују на посебној сједници која се одржава у вријеме када вијеће одржава прву самосталну сједницу са странама. Додато, према Договору о правилима и процедурама за рјешавање спорова – DSU-а, треће стране имају право на копије првих писаних поднесака страна.

Панели и Апелациони орган суочили су се и са недостатком посебних правила о доказима у Договору о правилима и процедурама за рјешавање спорова – DSU-у. Постепено, панели и Апелациони орган развили су правила о терету доказивања и другим стварима у вези са достављањем доказа, укључујући примјену података који представљају пословну тајну, право вијећа да потражује информације од било којег извора, извођење дедуктивног закључка и одбијања стране да достави доказ и третирање случајних доказа. Још једно питање, које се појавило у самом почетку, јесте да ли чланице СТО-а може заступати приватни савјетник. Пошто је Апелациони орган дао позитиван одговор у предмету *ЕС-Банане III*, приватни савјетник се редовно појављује у име СТО чланица или чини дио њихове делегације.

Захваљујући развоју, СТО систем је превазишао неке недостатке које је имао у почетку свог развоја и прилагодио се бројним специфичним ситуацијама које су се јављале у његовом развоју и настанку. Када се укаже потреба за формалним измјена текста Договора о правилима и процедурама за рјешавање спорова – DSU-а, рјешења из праксе треба да послуже као основ за његову измјену, као и свеобухватну реформу механизма рјешавања спорова, као у случају GATT-а.

Једна од основних функција Свјетске трговинске организације јесте управљање системом рјешавања спорова у оквиру СТО.²⁸ Без успостављеног система рјешавања спорова и ефикасности споровођења тако донесених одлука, сва правила мултилатералних споразума на којима

---

²⁸ П.Н. Цветковић, 12.

почива мултилатерални трговински систем у оквиру СТО не би имао практичну вриједност. Из ових разлога, управо се систем рјешавања спорова сматра једним од камена темељаца Свјетске трговинске организације. Правила и поступак рјешавања спорова садржана су у Анексу 2 уз Споразум о оснивању СТО. Ова правила о поступку примјењују се на спорове из свих мултилатералних трговинских споразума који су у виду анекса придружени Споразуму о оснивању СТО.

Рјешавање спорова заснива се на јасно одређеним правилима, а коначни циљ се не исцрпљује простим доношењем одлуке у формално-правном смислу, већ се тежи суштинском уклањању конфликта. Због тога СТО настоји да се настали сукоби у односима њених чланица, када је то могуће, рјешавају и „вансудским методама“, мирним путем и на пријатељски начин, без ангажовања панела, експертских група и арбитражних вијећа.²⁹

Систем рјешавања спорова СТО-а заснива се на систему рјешавања спорова ГАТТ-а (Општег споразума о царинама и трговини). Овај други систем развио се између касних '40-тих и раних '90-тих година из система који је, прије свега, био систем рјешавања спорова заснован на моћи, и који се одвијао у виду дипломатских преговора, у систем рјешавања спорова заснован на правилима, кроз пресуду.³⁰

Систем рјешавања спорова СТО-а, спада у ред највећих достигнућа „Уругвајске рунде“ и представља корак даље у процесу прогресивног „установљавања судске јурисдикције“ у рјешавању међународних трговинских спорова.³¹

Систем рјешавања спорова СТО-а је у званичној примјени од јануара 1995. године и већ су постигнути завидни резултати, у погледу броја и предмета ријешених спорова. Развијене земље и земље у развоју, као чланице СТО-а, често су користиле овај систем у рјешавању трговинских спорова, који обухватају широк спектар питања из области права СТО-а. Спорови СТО-а рјешавају се у оквиру Органа за рјешавање спорова – *Dispute Settlement Body - DSB*) и двије независне псеудо-

²⁹ А.Љ. Ђирић, 544.

³⁰ Вид. Peter. van den Bossche, *The Law and Policy of the World Trade Organisation, Text, Cases and Materials*, Maastricht University, Cambridge University Press, 2005, 299-304.

³¹ *Ibid.*

правосудне институције, панела, или вијећа за рјешавање спорова и Апелационог тијела. Орган за рјешавање спорова - DSB, састављен од свих чланица СТО-а, спроводи систем рјешавања спорова. Он је надлежан да формира панеле (вијећа), усваја извјештаје вијећа и апелационог тијела, а надлежан је и да одобри суспензију концесија и обавеза из споразума. Одлуке о важним питањима доноси консензусом.³²

Спорови настају као посљедица сукоба интереса у примјени мјера спољнотрговинске политике појединих држава. Дакле, спорови настају, у правилу, када нека од држава чланица СТО донесе мјеру трговинске политике, унилатералног карактера, или предузме неку другу акцију у оквиру своје спољнотрговинске политике коју једна или више других држава чланица доживе као повреду неког од мултилатералних споразума постигнутим у оквиру СТО, или када држава чланица не испуни неку преузету обавезу.

Поступак покреће заинтересована страна захтјевом који подноси Органу за рјешавање спорова (*Dispute Settlement Body*).³³ Било која трећа земља, тј. држава чланица која има интерес у неком предмету спора има право да се укључи у процес.

Приступ СТО систему за рјешавање спорова ограничен је само на чланове СТО-а. Члан СТО-а може користити систем када тврди да су му ускраћене или умањене користи по основи наведених споразума. Тужилац ће готово увијек заговарати да је тужени прекршио одредбу СТО права (тужба за повреду). Уколико је повреда видна, постоји претпоставка ускраћености или умањења користи.³⁴

Невладине организације, привредна друштва или појединци немају приступ СТО систему. Међутим, мора се примјетити да је највећи број спорова који се воде по СТО систему покренут на иницијативу предузећа и привредних друштава.³⁵

---

³² *Ibid.*

³³ Витомир Г. Поповић, Радован Д. Вукадиновић, *Међународно пословно право – Општи део*, Бања Лука –Крагујевац 2005, 143.

³⁴ Поближе о томе вид. P. van den Bossche, *The Law and Policy of the World Trade Organisation, Text, Cases and Materials*, Maastricht University, Cambridge University Press, 2005, 299-304.

³⁵ Поближе о томе вид. P. van den Bossche, *The Law and Policy of the World Trade Organisation, Text, Cases and Materials*, Maastricht University, Cambridge University Press, 2005, 299-304.

ЗАКЉУЧАК

Настанак Свјетске трговинске организације није био нимало лак и једноставан посао, иако се њему приступило, у почетку, са доста амбициозним планом у покушају стварања Међународне трговинске организације (ИТО – *International Trade Organization*) као специјализоване агенције Уједињених нација, путем које би се створила правила и начела међународне трговине. Приједлог да се оснује Међународна трговинска организација настао је на Међународној конференцији у Bretton Woodsu, 1944. године. Ова организација требало је да обухвати широк спектар економских питања, укључујући улагања, рестриктивну пословну праксу, робне споразуме, правила међународне трговине и питања трговине повезана са економским развојем. О томе се расправљало и на конференцији у Хавани, 1947. и 1948. године, а као једини резултат ових преговора јесте настанак ГАТТ-а – Споразума о царинама и трговини, који се заснивао на поглављу о трговинској политици, тако да Међународна трговинска организација није никада стварно основана. Послије преговора у Хавани услиједиће тзв. пета рунда мултилатералних трговинских преговора у Женеви од 1960. до 1961. године, у јавности познатија као Дилонова рунда. Домет ове рунде преговора није био велик, али је размијењено око 4.400 царинских концесија у поређењу са око 45.000 у односу на царинску конференцију у Женеви, 1947. године. Након тога, услиједиће Кенеди рунда од 1964. до 1967. године, затим Токијска рунда од 1973. до 1979. године и на крају Уругвајска рунда преговора од 1986. до 1994. године, на којој ће измијењени текст ГАТТ-а, из 1947, сада познатији као ГАТТ-1994, прерасти у Свјетску трговинску организацију.

Дакле, СТО је основана декларацијом из Маракеша (Мароко), од 15. априла 1994. године, која је у своју унутрашњу структуру уградила поред ГАТТ-а 1994, Споразуме о трговини услугама (GATS) и Споразуме о интелектуалном власништву (TRIPS).

Од изузетног значаја за рад и будућност Свјетске трговинске организације убраја се рјешавање спорова које представља једно од најважнијих функција и централни је елемент који обезбјеђује сигурност

и предвидивост мултилатералног трговинског система. Управо ради оваквог значаја ова област дефинисана је посебним Договором о правилима и процедурама за рјешавање спорова - *Dispute Settlement Understanding* и сматра се једним од најзначајнијих резултата Уругвајске рунде преговора о ГАТТ-у. Он се односи на све материјално-правне обавезе држава чланица које проистичу или су у вези са тзв. обухваћеним споразумима и он служи заштити и очувању права држава чланица, не само постојећим СТО споразумима, него и разјашњавању ових одредби споразума.

Aleksandar Popović LL.M

THE IMPORTANCE OF DISPUTE SETTLEMENT WITHIN THE FRAMEWORK OF WTO

Summary

World Trade Organization (WTO) was established as a result of acceleration of the process of globalisation and extension of the free trade principle to the system of "freer trade" with the aim to further the internationalisation and liberalisation of the process in the international flow of goods, services and capital, and to eliminate non-tariff and gradually tariff barriers. It was established on the grounds of a similar Agreement and began its activities on 1 January 1995. Today, WTO gathers 156 member States, contains its permanent bodies, the capacity of a legal entity with its seat in Geneva.

The work and subsistence of WTO foremostly depend upon a dispute settlement system as one of the most important functions and a central element which provides security and predictability of multilateral trade system.

Key words: World Trade Organisation, WTO dispute settlement system, importance of WTO dispute settlement system.

ЛИТЕРАТУРА

1. А.Љ. Ћирић, *Међународно трговинско право - Опити део*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш 2010.
2. В.Г. Поповић, Р.Д. Вукадиновић, *Међународно пословно право – Опити део*, Бања Лука – Крагујевац 2005.
3. П. Бјелић, *Светска трговинска организација*, Београд 2002.
4. П.Н.Цветковић, *Увод у право Свјетске трговинске организације*, Ниш 2010.
5. W. Goode, *Dictionary of Trade Policy Terms*, Fourth Edition, Београд 2005.
6. А. С Комаров, К. Шмитхоф, *Экспорт: право и практика международной торговли*, Москва 1993.
7. Е-У. Petersmann, „The Dispute Settlement System of the World Trade Organization and the Evolution of the GATT since 1948“, *31 Common Market Law Review*, 1994, 1157. Наведено према: П. Цветковић, „Систем решавања спорова у оквиру Светске трговинске организације“, *Право и привреда*, бр. - 8/2006, В. Бања 2006.
8. WTO Annual Report, 2009.
9. D. De Bièvre, *Governance in International Trade: Judicisation and Positive Integration in the WTO*, Preprints of the Max Planck institute on Collective Goods, July 2004.
10. А-S. Georges, „The WTO dispute settlement system and general international law“, *Key issues in WTO Dispute Settlement: The First ten years* (eds. R. Yerxa, B. Wilson), Cambridge 2005.
11. Understanding Regarding Notification, Consultation, Dispute Settlement and Surveillance, BISD 26/210. Jackson refers to this as a „restatement of procedures“ (vidi John Jackson, *The World Trading*

- System: *The Law and Policy of International Economic Relations* (2nd edn, Cambridge, MA, 1997).
12. B. Wilson, „The WTO Dispute Settlement System and its Operation: A brief overview of the first ten years“, *Key issues in WTO Dispute Settlement: The First ten years* (eds. R. Yerxa, B. Wilson), Cambridge 2005.
  13. WTO Secretariat, *A Handbook on WTO Dispute Settlement*, Cambridge 2004.
  14. F. Perez-Aznar, *Countermeasures in the WTO Dispute Settlement System*, La Plata 2005.
  15. S. Cf. Charnovitz, op.cit. (nota 217), p. 429. Вид. М. Bronckers, i N. van den Broek, „Привредна одмазда је лош начин за поравнање“, *Financial Times*, 24. јун 2004.
  16. European communities – The ACP-EC Partnership Agreement, Decision of 14 November 2001.
  17. P. van den Bossche, *The Law and Policy of the World Trade Organisation, Text, Cases and Materials*, Maastricht University, Cambridge University Press, 2005.
  18. Договор о правилима и процедурама за рјешавање спорова – DSU.

